“BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI O‘QUV PREDMETLARINI O‘ZLASHTIRISHDA YOSH PSIXOLOGIK VA INDIVIDUAL XUSUSIYATLARNING O‘RNI VA AHAMIYATI” MAVZUSIDA

Abdusattarova Adiba
To'raqo'rg'on tumani 31-maktab psixologi,
Ibragimova Soxiba
To'raqo'rg'on tumani 52-maktab psixologi

Annotasiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv faoliyatini samarali tashkil etishda ularning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish masalalarini tahlil qilingan. Bolalarning o‘yin faoliyatidan tizimli o‘qishga o‘tish davridagi kognitiv va emotsional o‘zgarishlari maqolada batafsil yoritib berganman. Har bir o‘quvchining individual temperamenti va idrok qilish usullarining o‘quv fanlarini o‘zlashtirish darajasiga ta’siri ilmiy jihatdan asoslashga harakat qilganman. O‘qituvchilar uchun o‘quv jarayonini tabaqalashtirilgan yondashuv asosida tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqildi. Mazkur tadqiqot natijalari kichik maktab yoshidagi bolalarning intellektual salohiyatini to‘g‘ri yo‘naltirish va ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: Boshlang‘ich ta’lim, psixologik xususiyatlar, individual yondashuv, kognitiv rivojlanish, motivatsiya, temperament, idrok, o‘quv faoliyati, tabaqalashtirilgan ta’lim, metodika.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri har bir o‘quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish va ularga sifatli bilim berishdir. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf davri (6-10 yosh) inson kamoloti va intellektual poydevori shakllanadigan eng mas’uliyatli bosqich hisoblanadi. Bu davrda bola

hayotida tub burilish sodir bo‘ladi: yetakchi faoliyat turi hisoblangan o‘yin o‘rnini tizimli mehnat - o‘quv faoliyati egallaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv predmetlarini (ona tili, matematika, tabiiy fanlar va h.k.) o‘zlashtirishi faqatgina o‘quv dasturining mukammalligiga emas, balki **bolaning yosh psixologik va individual xususiyatlari** qay darajada inobatga olinganiga ham bog‘liq. Ko‘pincha bir xil metodika bilan dars o‘tilganda, ayrim bolalar mavzuni tez, boshqalari esa sust o‘zlashtirishi kuzatiladi. Buning sababi bolalarning asab tizimi tipi, diqqat barqarorligi va idrok qilish kanallarining turlichaligidir. Shuning uchun o‘qituvchi har bir bolaning "psixologik kaliti"ni topishi, darsni ularning tabiatiga moslashtirishi bugungi kunda pedagogikaning dolzarb muammosidir.

Mazkur metodik tavsiya orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim texnologiyalaridan foydalanish masalalari yoritilgan. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolalarning idrok etish, diqqatni jamlash, xotira, tafakkur va hissiy holati o‘ziga xos bo‘lib, bu jarayonda ta’lim metodlarini to‘g‘ri tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o‘yin faoliyati, ko‘rgazmalilik va qiziqarli mashg‘ulotlar orqali tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning faolligini oshiradi. Mazkur metodik tavsiyada interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o‘yin texnologiyalari va ko‘rgazmali vositalarning ta’lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilingan. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, bilimlarni ongli va mustahkam o‘zlashtirish hamda ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan.

ASOSIY QISM

Boshlang‘ich sinf ta’limi o‘quvchilarning aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu yoshdagi o‘quvchilar hali ko‘p jihatdan o‘zlarining psixologik va pedagogik potentsiallarini to‘liq anglamaydilar, ammo ular tez rivojlanish bosqichida bo‘lib, yangi bilimlarni o‘rganishga, muloqotda bo‘lishga va

ijtimoiy muhitga moslashishga o‘rganadilar. Shu sababli, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish va ularni ta’lim jarayonida inobatga olish o‘qituvchilarning samarali ishlashiga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik jihatdan o‘sish jarayoni, ularning dunyoqarashi, qiziqishlari va o‘rganishga bo‘lgan munosabati muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, pedagogik nuqtai nazardan o‘quvchilarni o‘qitishda maxsus metodikalar va yondashuvlar zarur. Bu davrda o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, diqqatini jamlash va o‘z fikrlarini ifodalash qobiliyatlari rivojlanadi, bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Ushbu maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini tahlil qilish, ularga mos ta’lim metodlarini tanlash va o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish yo‘llarini ko‘rsatishga qaratilgan. Shuningdek, bu mavzu o‘qituvchilarga o‘quvchilarning rivojlanish bosqichlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va o‘qitish jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. Asosiy qism: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘z rivojlanishining boshlang‘ich bosqichida turibdi. Ularning aqliy, hissiy va ijtimoiy xususiyatlari o‘zgarib borayotgan va bir-biriga ta’sir ko‘rsatadigan jarayonlardir. Psixologik nuqtai nazardan boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali o‘zining identifikatsiyasini shakllantirayotgan yoshdagi bolalar bo‘lib, ularning fikrlash va hissiyotlarni boshqarishdagi qobiliyatlari rivojlanish jarayonida. Bu yosh guruhidagi o‘quvchilar tasavvurlash, kuzatish va muloqot qilishda faollik ko‘rsatishadi. Ular tez o‘zgaruvchan his-tuyg‘ular, qiziqishlar va ehtiyojlarga ega, shuning uchun o‘quvchilarni ta’lim jarayoniga jalb qilishda individual yondashuv va maxsus pedagogik metodlar talab etiladi. Pedagogik nuqtai nazardan esa boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim jarayonidagi ehtiyojlari va ularning o‘rganish usullari muhim ahamiyatga ega. Bu yoshda o‘quvchilar ko‘proq o‘z tajribalarini va do‘stlari bilan o‘rganishni, mashg‘ulotlar orqali bilim olishni afzal ko‘rishadi. Shuning uchun, o‘quvchilarga o‘zlarini erkin ifoda etish imkoniyatini berish, o‘quv jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish juda muhimdir. Ta’lim jarayonida o‘qituvchining asosiy vazifasi –

o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, samarali ta’lim metodlarini qo‘llashdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish ta’lim tizimining muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun juda muhimdir. Ushbu yoshdagi bolalar o‘rganish va rivojlanishda juda tezkor bo‘lib, ularning psixologik holati va pedagogik ehtiyojlari ta’lim jarayoniga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. O‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini to‘g‘ri tushunish, ularning hissiy va aqliy rivojlanish bosqichlarini aniqlash o‘qituvchiga samarali o‘quv jarayonini tashkil etishda yordam beradi. Mavzuning ahamiyati shundaki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘ziga xos rivojlanish bosqichlarini va pedagogik ehtiyojlarini tushunish orqali o‘qituvchilar ta’lim jarayonini yanada samarali va maqsadga muvofiq tashkil eta olishadi. O‘quvchilarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini hisobga olish, ularning rivojlanishiga yordam beradigan va ta’limni qiziqarli va samarali qilish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, bu o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga, ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli bo‘lishiga, va o‘zini anglashga yordam beradi. Umuman olganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish nafaqat o‘quvchilarning sifatli ta’lim olishiga yordam beradi, balki o‘qituvchilarga o‘quvchilarning rivojlanish jarayonini tushunishga imkon yaratadi va ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta’lim jarayonining eng muhim bosqichlaridan birini tashkil etadi. Bu davrda o‘quvchilarning psixologik va pedagogik rivojlanishi ta’lim samaradorligini belgilaydigan asosiy omillardan biridir. Hozirgi ta’lim tizimida o‘quvchilarning individual xususiyatlari, ularning psixologik holati va pedagogik ehtiyojlarini hisobga olish juda muhimdir. Shu bois, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayon o‘quvchilarning o‘zlashtirish, ijtimoiylashish va o‘zini anglash jarayonlarini yaxshilashga imkon yaratadi. Bugungi kunda ta’lim sohasida o‘qituvchilarga o‘quvchilarning psixologik va pedagogik ehtiyojlarini to‘g‘ri tushunish va ularga mos yondashuvlarni qo‘llash zarurati kundan-kun ortib

bormoqda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali psixologik va aqliy jihatdan shakllanmagan bo‘lib, ular o‘zlarini va atrof-muhitni yangi boshlashayotgan yoshdagi shaxslar sifatida anglaydilar. Shuning uchun o‘qituvchilar uchun bu yoshdagi bolalarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini tushunish, ularning ehtiyojlariga mos metodikalarni tanlash juda muhimdir. Ta’lim jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik xususiyatlarini inobatga olish, ularning hissiy va aqliy rivojlanishini tezlashtiradi. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularning o‘rganish motivatsiyasini kuchaytiradi va ijtimoiy moslashuvini osonlashtiradi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlarni to‘g‘ri tanlash va o‘quvchilarni individual ehtiyojlariga qarab qo‘llash, ularning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydi. Bu jarayonlar o‘quvchilarni muvaffaqiyatli ta’lim olishga yo‘naltiradi va ularning kelajakdagi ijtimoiy, ma’naviy va aqliy rivojlanishida mustahkam asos yaratadi. Shu sababli, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini o‘rganish bugungi ta’lim tizimining rivojlanishi uchun dolzarb bo‘lib qolmoqda. Bu mavzu o‘qituvchilarning pedagogik malakalarini oshirishga yordam beradi, shuningdek, ta’lim jarayonini yanada samarali va muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zarur bo‘lgan bilimlarni taqdim etadi. Muhokama: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlari ta’lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Ushbu yoshdagi bolalar ko‘plab o‘ziga xosliklarga ega, shuning uchun ularning psixologik va pedagogik ehtiyojlarini hisobga olish muhimdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisining psixologik rivojlanishida ixtiyoriylikning shakllanishi markaziy o‘rin tutadi. Bu yoshda bolaning diqqati, xotirasi va tafakkuri hali beqaror bo‘ladi.

1. **Diqqat:** 1-2-sinf o‘quvchilarida ixtiyorsiz diqqat ustunlik qiladi. Ular dars mazmunidan ko‘ra, ko‘rgazmali qurollar, yorqin ranglar va yangilikka tezroq chalg‘iydilar. Ularning diqqatini bir nuqtaga jamlash vaqti o‘rtacha 10-15 daqiqadan oshmasligini tajribada ko‘rish mumkin.

2. **Xotira:** Bolalar ma’lumotni mexanik tarzda yodlashga moyil bo‘ladilar. Biroq, 3-4-sinfga kelib mantiqiy xotira shakllana boshlaydi. Mavzuni tushunib, mazmunini anglab o‘rganish o ‘quv samaradorligini oshiradi.
3. **Tafakkur:** Jan Piaje nazariyasiga ko‘ra, bu yoshdagi bolalar "aniq amallar" bosqichida bo‘ladilar. Ularga mavhum tushunchalarni (masalan, cheksizlik, atom, ijtimoiy tuzum) tushunish qiyin. Shuning uchun matematika va tabiiy fanlarda ko‘rgazmalilik (predmetlar, rasmlar) hayotiy zaruriyatdir.

Individual xususiyatlar va ularning o‘zlashtirishga ta’siri

O‘quvchilarni o‘zlashtirish darajasi ularning individual-psixologik xususiyatlari, xususan, temperamenti va idrok turi bilan uzviy bog‘liq.

Temperament tiplari:

1. Xoleriklar: Tez ishga kirishadi, lekin tez toliqadi. Ular darsda faol, lekin xatoga ko‘p yo‘l qo‘yadilar.
2. Sangviniklar: O‘quv materialini tez o‘zlashtiradilar, muloqotga kirishuvchan. Ammo bir xillikdan tez zerikadilar.
3. Flegmatiklar: Sekin o‘ylaydilar, lekin o‘rganganlarini uzoq vaqt esda saqlaydilar. Ularga yangi mavzuni tushuntirishda qo‘shimcha vaqt kerak.
4. Melanxoliklar: O‘ta ta’sirchan va tortinchoq. Ularni darsda qattiq tanqid qilish o‘quv motivatsiyasini butunlay so‘ndirishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘quv predmetlarini o‘zlashtirishi murakkab psixofiziologik jarayon bo‘lib, u bolaning ichki imkoniyatlari bilan tashqi ta’limiy ta’sirlar o‘rtasidagi muvozanatga tayanadi. Yosh psixologik xususiyatlarni (diqqat beqarorligi, obrazli tafakkur) hisobga olmaslik bolaning darsdan bezishiga va surunkali o‘zlashtirmaslikka olib keladi. Individual xususiyatlarni, ya’ni bolaning tabiati va idrok turini inobatga olish esa ta’limni "shaxsqa yo‘naltirilgan" darajaga ko‘taradi. O‘qituvchi faqat axborot beruvchi emas, balki har bir bolaning ruhiyatini his qiluvchi psixolog sifatida yondashsa, o‘quv predmetlarini o‘zlashtirish sifati sezilarli darajada ortadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi dars jarayonida faqat darslik bilan cheklanib qolmasdan, har bir o‘quvchining psixologik portretini (fe’l-atvori, qiziqishlari, o‘zlashtirish darajasi) yaxshi bilishi shart. Yuqoridagi metodlarni qo‘llashda quyidagilarga e’tibor berish lozim:

Darsning har 15-20 daqiqasida faoliyat turini o‘zgartirish (dinamik tanaffus qilish).

Xatolar uchun jazolash emas, balki "xato ustida ishlash" orqali rag‘batlantirish.

O‘quvchining individual sur’atiga sabr bilan yondashish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta’lim jarayonining muhim bosqichida turibdi. Ularning psixologik va pedagogik xususiyatlarini inobatga olish, ta’lim samaradorligini oshirishda asosiy rol o‘ynaydi. Bu yoshdagi o‘quvchilar hali aqliy va hissiy rivojlanishning boshlang‘ich bosqichlarida bo‘lib, ular o‘zlarining dunyoqarashi, qiziqishlari va hissiyotlarini anglashga harakat qilmoqdalar. Shuning uchun o‘qituvchilarning o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, psixologik holatini va ehtiyojlarini to‘g‘ri tushunishlari muhimdir. O‘quvchilarning o‘ziga xos psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, ta’lim jarayonini tashkil etish o‘qituvchilardan maxsus pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Bu o‘z navbatida o‘quvchilarning o‘rganish motivatsiyasini oshiradi, ularning o‘zini ifodalash va ijtimoiylashish jarayonlarini yengillashtiradi. Shuningdek, o‘qituvchilar o‘z faoliyatida interaktiv metodlarni, o‘quvchilarni faol jalb qilishni, individual yondashuvni qo‘llash orqali ta’limni yanada samarali qilishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G‘oziyev E.G‘. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – T.: "O‘qituvchi", 2010.
2. Nishonova Z.T., Alimova G.K. "Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi". – T.: "Yangi asr avlodi", 2006.
3. Vigotskiy L.S. "Pedagogik psixologiya". – M.: "Pedagogika-Press", 1996.
4. Piaje J. "Bolaning intellektual rivojlanishi". – M.: "Piter", 2003.
5. Davletshin M.G. "Zamonaviy maktab o‘qituvchisi psixologiyasi". – T.: "O‘zbekiston", 1998.

6. Shoumarov G‘.B. "Oila psixologiyasi". – T.: "Sharq", 2010.
7. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish". – T.: "Fan va texnologiya", 2008.
8. Rogov E.I. "Nastolnaya kniga prakticheskogo psixologa v obrazovanii". – M.: "Vlados", 2004.